በአስገድዶ መድፈር ወንጀል የተወለደ ልጅ “አባትነት” ጉዳይ

በዳንኤል ፍቃዱ / ጠበቃና የህግ አማካሪ/

1. በኢትዮጵያ ሕግ፦ የወላጅነት ሥልጣን ገደብ

አለም አቀፍ የሕፃናት እና የሴቶች መብት ድንጋጌዎች ይህንን ጉዳይ የሚመለከቱት በሁለት ዋና ዋና መርሆች ላይ ተመስርተው ነው፦ **የሕፃኑ በላጭ ጥቅም (Best Interest of the Child)** እና **በሴቶች ላይ የሚፈጸም ጥቃትን መከላከል።** በኢ.ፌድሪ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ የወላጅነት ሥልጣን ዓላማ **"የልጁን ጥቅም ማስጠበቅ"** እንደሆነ ይደነግጋሉ። ሃገራት ደግሞ እነዚህ ሁለት መርሆች ላይ በመመስረት እና "የአባትነት መረጋገጥ" **(Paternity**) እና "የወላጅነት ሥልጣን" **(Parental Authority/Custody)** የተለያዩ የሕግ ጽንሰ-ሐሳቦች መሆናቸውን በመለየት የራሳቸውን አቋምና ውሳኔ ይሰጣሉ፣ በዝርዝር እንመልከተው

- ***ሥልጣንን የመንጠቅ መርህ፦*** *ምንም እንኳ አንድ ወንድ በሕግ "አባት" ተብሎ ቢፈረጅም፣* በቤተሰብ ሕጉ መሠረት አንድ ወላጅ "ለልጁ ደህንነት አደገኛ ሆኖ ከተገኘ" ወይም "ሥልጣኑን ያለአግባብ ከተጠቀመ" ፍርድ ቤት የወላጅነት ሥልጣኑን በከፊል ወይም በሙሉ ሊነጥቀው ይችላል።
- ***የእናቲቱ ደህንነት፦*** አስገድዶ መድፈር በራሱ ከፍተኛ የሥነ-ልቦና ጠባሳ (Trauma) የሚጥል ወንጀል በመሆኑ፣ ወንጀለኛው በልጁ ሕይወትና አስተዳደግ ላይ ጣልቃ እንዲገባ መፍቀድ እናቲቱን ለተደጋጋሚ ስቃይ መዳረግ ነው። ስለዚህ ፍርድ ቤቶች አባትየው **"ቀለብ የመስጠት ግዴታ"** ብቻ እንዲኖርበት እንጂ፣ ልጁን የማግኘት፣ የማሳደግ ወይም የመጎብኘት **"መብት"** እንዳይኖረው የመከልከል ሰፊ የሕግ ሥልጣን አላቸው።

2. የዓለም አቀፍ ተሞክሮዎች (Comparative Perspectives)

የተለያዩ አገራት ይህንን አስቸጋሪ ሁኔታ የሚይዙበት መንገድ ይለያያል፦

ሀ. የአሜሪካ ተሞክሮ (USA)

አብዛኞቹ የአሜሪካ ግዛቶች (ለምሳሌ፦ *Rape Survivor Child Custody Act*) አስገድዶ የደፈረ ወንድ በዚያ ድርጊት የተወለደውን ልጅ የማሳደግ ወይም የመጎብኘት መብት እንዳይኖረው የሚከለክሉ ሕጎች አሏቸው።

- **ልዩነቱ፦** በአንዳንድ ግዛቶች አባትየው በወንጀል ፍርድ ቤት ጥፋተኛ መባሉ ብቻ በቂ ሲሆን፣ በሌሎች ደግሞ በፍትሐ ብሔር ፍርድ ቤት "በግልጽና አሳማኝ ማስረጃ" (Clear and convincing evidence) ድርጊቱ መፈጸሙ ከተረጋገጠ የወላጅነት መብቱ ይታገዳል።

DANIEL FIKADU LAW OFFICE

ለ. የዩናይትድ ኪንግደም ተሞክሮ (UK)

በእንግሊዝ ሕግ (Children Act 1989) መሠረት ዋናው መለኪያ **"The Child's Welfare"** (የልጁ ደህንነት) ነው።

- አስገድዶ የደፈረ አባት "Parental Responsibility" በራስ-ሰር አያገኝም። ይህንን መብት ለማግኘት ለፍርድ ቤት ማመልከት አለበት። ሆኖም ፍርድ ቤቱ የልጁን እና የእናቲቱን ደህንነት ከግምት ውስጥ በማስገባት፣ ወንጀለኛውን አባት የመጎብኘት መብት (Contact order) አብዛኛውን ጊዜ ይከለክላል።

ሐ. የፈረንሳይና የሲቪል ሎው አገራት

እነዚህ አገራት በአብዛኛው አባትነትን የማረጋገጥ ዓላማው "ልጁ የገንዘብ ድጋፍ እንዲያገኝ" (Financial support) ብቻ እንደሆነ ያምናሉ። ወንጀለኛው አባት በልጁ አስተዳደግ ላይ ድምፅ እንዲኖረው አይፈቀድም።

3. አለም አቀፍ የሕፃናት እና የሴቶች መብት ድንጋጌዎች፦ ይህንን ጉዳይ የሚመለከቱት በሁለት ዋና ዋና መርሆች ላይ ተመስርተው ነው፦ **የሕፃኑ በላጭ ጥቅም (Best Interest of the Child)** እና **በሴቶች ላይ የሚፈጸም ጥቃትን መከላከል።**

እነዚህ ዓለም አቀፍ ስምምነቶች (ኢትዮጵያም የተቀበለቻቸውና የሕጓ አካል ያደረገቻቸው) ጉዳዩን በሚከተለው መልኩ ይተነትኑታል፦

ሀ. የሕፃናት መብቶች ስምምነት (UNCRC)

ይህ ስምምነት በዓለም ላይ በስፋት ተቀባይነት ያለውና የሕፃናትን መብት የሚደነግግ ሲሆን፣ ስለ አባትነትና አስተዳደግ የሚከተሉትን ነጥቦች ያነሳል፦

- **አንቀጽ 7 - ወለጆቹን የማወቅ መብት፦** እያንዳንዱ ሕፃን በተቻለ መጠን "ወላጆቹን የማወቅና በእነሱም የመታደግ መብት" አለው። ይህ ሲባል ግን የግድ አብሮ መኖር ማለት አይደለም። አስገድዶ መድፈር ሲኖር፣ ሕፃኑ አባቱ ማን እንደሆነ የማወቅና ከእርሱም ድጋፍ (Support) የማግኘት መብት እንዳለው ይደነግጋል።
- **አንቀጽ 3 - የሕፃኑ በላጭ ጥቅም፦** በማንኛውም ውሳኔ ላይ የሕፃኑ ደህንነት ቀዳሚ መሆን አለበት። አባትየው ወንጀለኛ ከሆነና ከልጁ ጋር መገናኘቱ ለልጁ ሥነ-ልቦና ወይም አካል አደገኛ ከሆነ፣ ሕጉ ወላጅነትን የመከልከል ግዴታ አለበት።

DANIEL FIKADU LAW OFFICE

- **አንቀጽ 18 - የጋራ ኃላፊነት፦** ወላጆች ልጃቸውን የማሳደግ የጋራ ኃላፊነት እንዳለባቸው ቢገልጽም፣ ይህ የሚሠራው ግን በልጁ ጥቅም ላይ ጉዳት በማያደርስበት ሁኔታ ብቻ ነው።

ለ. በሴቶች ላይ የሚፈጸሙ ማናቸውንም መድልዎዎች የማስወገጃ ስምምነት (CEDAW)

ይህ ስምምነት የሴቶችን መብትና ደህንነት ከወንጀለኛ ጥቃት ለመጠበቅ ትኩረት ይሰጣል፦

- **አንቀጽ 16 - በቤተሰብ ግንኙነት እኩልነት፦** ሴቶች በልጆቻቸው ጉዳይ ላይ እኩል መብትና ኃላፊነት እንዳላቸው ይገልጻል። አስገድዶ መድፈር ሲኖር፣ እናቲቱ ከደፋሪው ጋር እንድትገናኝ ወይም በልጁ ሰበብ ግንኙነት እንዲኖራቸው ማስገደድ በሴቷ ላይ የሚፈጸም "ሁለተኛ ደረጃ ጥቃት" (Secondary Victimization) ተደርጎ ይወሰዳል።
- **ደህንነትን የማስጠበቅ ግዴታ፦** መንግስታት ሴቶችን ከጥቃት የመጠበቅ ግዴታ ስላለባቸው፣ ወንጀለኛው አባት "የወላጅነት ሥልጣን" ተጠቅሞ እናቲቱን ለማስፈራራት ወይም ለመጨቆን እንዳይችል ሕጋዊ ከለላ እንዲደረግላት ይደግፋል።

ሐ. የአፍሪካ የሕፃናት መብቶችና ደህንነት ቻርተር (ACRWC)

ኢትዮጵያ ይህንን ቻርተር ስላጸደቀች የሕጓ አካል ነው። ቻርተሩ ከዓለም አቀፉ ስምምነት ይልቅ ጠንከር ያሉ ነጥቦች አሉት፦

- **አንቀጽ 18 - ቤተሰብን መጠበቅ፦** ቤተሰብ የማኅበረሰብ መሠረት ቢሆንም፣ ሕፃኑ በደፋሪው አባት እጅ እንዲያድግ ወይም በአባቱ ተጽዕኖ ስር እንዲወድቅ አይገፋፋም። ይልቁንም ሕፃኑ ከጥቃት ነፃ በሆነ አካባቢ የማደግ መብቱ ይከበራል።

4. "የልጁ በላጭ ጥቅም" (Best Interest of the Child) vs. "የእናቲቱ መብት"

በዚህ ጉዳይ ላይ የሚነሱ ሁለት ዋነኛ የሕግ ፍልስፍናዎች አሉ፦

1. **የገንዘብ ኃላፊነት (Fiscal Responsibility)፦** ወንጀለኛው አባት "አባት" መባሉ ለልጁ የቀለብና የውርስ መብት ያስገኝለታል። ይህ ለልጁ ኢኮኖሚያዊ ጥቅም ነው።
2. **ከጥቃት የመጠበቅ መብት፦** ልጁ ከወንጀለኛ አባቱ ጋር ግንኙነት እንዲኖረው ማድረግ ለልጁ የሥነ-ልቦና ዕድገት አደገኛ ሊሆን ይችላል። እንዲሁም እናቲቱ ካለፈቃዷ በደረሰባት ጥቃት ምክንያት ከደፋሪዋ ጋር በልጁ ሰበብ እንድትገናኝ ማስገደድ ሰብዓዊ መብቷን ይጥሳል።

DANIEL FIKADU LAW OFFICE

ማጠቃለያ

በኢትዮጵያ ነባራዊ ሁኔታ፣ አንዲት ሴት ደፋሪው የልጁ አባት እንዲባል ክስ የሚቀርበው ወይም የአባትነት የረጋገጥልኝ እና የወላጅነት ስልጣን ክስ በአባት በኩል የሚቀርበው በአብዛኛው ውጤቱ ቀለብ፣ አባትነት፣ ለወላጅነት ስልጣን እና ለልጁ የወደፊት የውርስ መብት ሲባል ነው። ፍርድ ቤቱም አባትነቱን ሲያጸድቅ **የሕፃኑ በላጭ ጥቅም (Best Interest of the Child)** እና **በሴቶች ላይ የሚፈጸም ጥቃትን መከላከል** እና **"**የአባትነት *መረጋገጥ***" (Paternity**) እና **"**የወላጅነት *ሥልጣን***" (Parental Authority/Custody)** የተለያዩ የሕግ ጽንሰ-ሐሳቦች መሆናቸውን በመለየት አለም አቀፍ ህግን ከሃገሪቱ ህጎች ከሌሎች ሃገራት ተመክሮ ጋር በማጣመር መሆን ይገባዋል።

ይህ አሠራር ወንጀለኛው ከገንዘብ ኃላፊነት እንዳያመልጥ፣ በተቃራኒው ደግሞ በልጁና በእናቲቱ ሕይወት ላይ ተጨማሪ ሥቃይ እንዳያደርስ ሚዛኑን የጠበቀ እንዲሆን ያግዛል። በተረፈ ግን አንዲት ህግና የቀረበ ክስን ብቻ ተመርኩዞ የሚሰጥ ፍርድ ፍትህን አያሰፍንም፣ የህግ ተርጓሚነትንም ስልጣን በአግባቡ እነደመወጣት አያስቆጥርም።

DANIEL FIKADU LAW OFFICE